

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційну роботу Доценко Олени Олександрівни
«Структурно-семантичні особливості словотвірних рядів слів
із суфіксом *-ment* у сучасній англійській мові»,
представлену на здобуття ступеня доктора філософії
зі спеціальності 035 Філологія

Сучасний етап розвитку лінгвістичної думки характеризується підвищеним інтересом до функціональної природи мови. Протягом тривалого часу увага вчених спрямовується на дослідження функціонування мовних одиниць, вивчення їх структури та лексичного складу.

Рецензована робота присвячена дослідженню структурних особливостей словотвірних рядів слів із суфіксом *-ment*, виокремленню моделей, за якими утворено слова, аналізу мотиваційних відносин, побудові лексико-семантичних полів та лексико-семантичних груп слів.

Актуальність теми дисертації Олени Доценко не викликає сумнівів та зумовлена недостатньою кількістю досліджень словотвірних рядів у сучасному мовознавстві, а також відсутністю теоретичних напрацювань, присвячених вивченню словотвірних рядів в англійській мові, що і підтверджує потребу у докладному теоретичному обґрунтуванні та практичному застосуванні словотвірних рядів із суфіксом *-ment*.

Метою дисертації є дослідження структурних та семантичних особливостей словотвірних рядів із суфіксом *-ment* з використанням аплікативної породжувальної моделі та аналіз особливостей мотиваційних відносин між твірною основою та похідним словом із суфіксом *-ment*.

Для досягнення поставленої мети здобувач ставить низку конкретних завдань наукової розвідки, серед яких хотілося б виділити такі: обґрунтувати теоретичну та практичну значущість словотвірних рядів, а також їхні відмінності від інших комплексних одиниць словотвору; визначити моделі та R-структури слів з суфіксом *-ment*, що входять до складу відіменникових,

віддієслівних та відіменних рядів; надати типову характеристику конфіксальним словотвірним рядам; дати визначення поняттям «віддієслівний ряд», «відіменниковий ряд», «відприкметниковий ряд», «віддієслівно-відіменниковий ряд», «віддієслівно-відприкметниковий ряд», «віддієслівно-відіменниковий-відприкметниковий ряд»; проаналізувати мотиваційні відносини у словах; класифікувати слова у лексико-семантичні поля та лексико-семантичні групи за значенням та зобразити утворені поля і групи схематично з демонстрацією міжпольових зв'язків; спробувати побудувати словник R- та L-слів з суфіксом *-ment*.

Матеріалом наукової розвідки є 580 мовних одиниць (560 слів із суфіксом *-ment* та 20 слів із суфіксом *-men*), які обрано методом суцільної вибірки.

Для досягнення поставленої мети в процесі дослідження використано **методи та прийоми**, які в комплексі дозволяють дослідити структурні та семантичні особливості словотвірних рядів слів із суфіксом *-ment* в англійській мові: метод моделювання із використанням амплікативної породжувальної моделі та метод компонентного аналізу. Методологічною базою роботи є синхронічний підхід до вивчення слів із суфіксом *-ment* у сучасній англійській мові.

Беззаперечною є **наукова новизна роботи**, яка полягає в тому, що вперше побудовано відіменникові, віддієслівні, відприкметникові та конфіксальні словотвірні ряди слів із суфіксом *-ment*, виокремлено лексико-семантичні поля та лексико-семантичні групи слів із суфіксом *-ment* та наочно продемонстровано міжпольові зв'язки, а також укладено словник R- та L- слів із суфіксом *-ment*.

Теоретична значущість дисертації полягає в поглибленні методологічної бази структурно-семантичних досліджень сучасної англійської мови. У дослідженні було надано теоретичне визначення поняттям «віддієслівний ряд», «відіменниковий ряд», «відприкметниковий ряд», «віддієслівно-відіменниковий словотвірний ряд», «віддієслівно-

відприкметниковий словотвірний ряд» та «віддієслівно-відіменниковий-відприкметниковий словотвірний ряд».

Практичне значення дослідження полягає у можливості використання його фактичного матеріалу, основних положень та висновків для розробки навчально-методичних матеріалів з мовознавства, для підготовки навчальних посібників і підручників з когнітивної лінгвістики. Укладеним словником R- та L- слів із суфіксом *-ment* можна послуговуватися під час розробки словників з англійської мови. Дослідження стане корисним для мовознавців та для широкого кола викладачів і студентів філологічних спеціальностей.

Апробація дисертації здійснювалася на міжнародних наукових конференціях «Modernization of today's science: experience and trends» (Сингапур, 2021 р.); «Problems and asks of modernity and approaches to their solution» (Токіо, 2021 р.); «Таврійські філологічні наукові читання» (Київ, 2020 р.), на всеукраїнських науково-практичних конференціях «Мовна комунікація і сучасні технології у форматі різнорівневих систем» (Бахмут, 2019 р.); «Традиції і новаторство в лінгвістичній науці ХХІ століття» (Харків, 2020 р.); «Сучасна германістика: теорія і практика» (Дніпро, 2021 р.) та на регіональній науково-практичній інтернет-конференції «Лінгвістичні та лінгвокультурологічні аспекти навчання іноземних студентів у закладах вищої освіти України» (Дніпро, 2022 р.).

Основні положення дисертаційної роботи та результати дослідження викладено в 8 публікаціях, зокрема: у державних фахових виданнях України – 4 (Умань, Донецьк, Дрогобич, Дніпро); в іноземних періодичних виданнях – 3 (Ченстохов, Острава, Карлсруе), в інших виданнях – 1 (Дніпро).

Робота складається зі вступу з належними позиціями, із трьох розділів з висновками, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків. Будучи підпорядкованою чітко сформульованій меті та конкретним завданням, композиція роботи утворюється двома логічно вибудуваними блоками – одним теоретико-методологічним (розділ 1) і двома дослідницькими (розділи 2, 3). Загальний обсяг дисертації складає 331

сторінка, з них 257 сторінок – основний текст. Бібліографія містить 216 найменувань.

У вступі обґрунтовано вибір теми дисертації та її актуальність, визначено головну мету дослідження та конкретні завдання, об'єкт, предмет, теоретичну і методологічну базу лінгвістичного аналізу, розкрито наукову новизну, теоретичну та практичну цінність роботи.

У першому розділі наведено основні теоретичні положення роботи. Узагальнивши багатий досвід вітчизняної та зарубіжної лінгвістики, авторка визначила термінологічний апарат дисертаційної роботи. Це дозволило їй віднайти свою власну дослідницьку нішу, яка повністю узгоджується з прискіпливим інтересом лінгвістики до комплексних одиниць словотвору (словотвірний ряд, словотвірний ланцюжок, словотвірний тип, словотвірна категорія, словотвірне гніздо), у тому числі до питання розмежування цих понять.

У другому розділі побудовано відіменникові, віддієслівні, відприкметникові та конфіксальні словотвірні ряди. Виокремлено словотвірні моделі, за якими утворено слова з суфіксом *-ment*, а також наведено варіативні словотвірні моделі. Проаналізовано R-структуру слів за допомогою реляторної мови аплікативної породжувальної моделі. Представлено словотвірні варіанти слів із суфіксом *-ment* та типову характеристику конфіксальних рядів.

У третьому розділі розглянуто мотиваційні відносини у відіменникових, віддієслівних, відприкметникових та конфіксальних словотвірних рядах. Вивчено класифікацію мотиваційних відносин і наведено приклади фонетичної, морфологічної та семантичної мотивації, а також представлено декілька слів із суфіксом *-ment*, які відображають явище демотивації.

У загальних висновках викладені найважливіші наукові дані, які були одержані в дисертації, виділено якісні та кількісні параметри здобутих результатів, обґрунтована їхня достовірність, а також визначено перспективи подальших досліджень.

Дисертація О.О. Доценко за структурою і змістом відповідає встановленим вимогам, не містить текстових запозичень. Порухів академічної доброчесності не виявлено.

При загальному позитивному враженні від роботи слід зазначити окремі дискусійні положення та зауваження до дисертації:

1. У другому розділі дисертаційного дослідження (підрозділ 2.2.) дисертантка досліджує «Словотвірні варіанти похідних слів із суфіксом *-ment*» та розглядає різні визначення поняття «словотвірний варіант». Проаналізувавши достатню кількість дефініцій цього поняття, доходить висновку (с. 89), що «словотвірні варіанти – це семантично тотожні слова, що варіюються між собою. Процес варіювання спостерігаємо серед слів із суфіксом *-ment* на формальному та формально-семантичному класах, а в семантичному класі наявні синоніми». Виникає питання: де ж все-таки відбувається процес варіювання – у формально та формально-семантичних класах слів чи на формальному та формально-семантичному рівнях? Відомо, що процес варіювання відбувається на морфологічному та лексичному рівнях мови, адже словотвірні варіанти виникають при варіюванні словотворчих афіксів з близькою або однаковою семантикою.
2. Авторка наголошує у своєму дослідженні, що методологічною базою роботи є синхронічний підхід до вивчення слів із суфіксом *-ment*, але в процесі аналізу словотвірних моделей лексичних одиниць (2 розділ дисертації) називає лексеми, які на її думку є первинними в процесі творення, та робить припущення стосовно походження слів (с. 92 «Для слова *catechumen* твірна основа – іменник *catechesis*, від якого походить дієслово *catechize*»; с. 96 «У слові *accouchment* твірною основою – як іменник, так і дієслово *couch*, до якого доєднано літеру *a* (історичний чинник ...); с. 131 «..слово *reassortment* походить, або від дієслова, або від іменника *sort*») та ін. Наведені приклади слугують предметом вивчення історичної, а не синхронної морфеміки. Дослідження етимології афіксальної системи будь-якої мови дає змогу виявити структурно-

семантичні особливості лексичних одиниць, адже дериватологія як лінгвістична дисципліна вивчає творення похідних слів у синхронному та діяхронному аспектах.

3. В роботі містяться певні технічні огріхи (с. 28, 46, 84, 96, 119, 170).

Перелічені зауваження носять дискусійний характер, тобто мають бути інтерпретовані як підтвердження значущості рецензованої роботи та ніяким чином не впливають на загальне позитивне враження від дисертаційного дослідження.

В цілому дисертація Доценко О.О. є самостійним завершеним дослідженням однієї із проблем словотворення в англійській мові, основні положення є актуальними та мають практичне значення. Вважаю, що дисертація «Структурно-семантичні особливості словотвірних рядів слів із суфіксом *-ment* у сучасній англійській мові» відповідає вимогам, які зазначені в наказі Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 № 40 (зі змінами), а також у вимогах, передбачених «Порядком присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року №44, а її авторка – Доценко Олена Олександрівна – заслуговує присудження їй ступеня доктора філософії зі спеціальності 035 Філологія.

Рецензент

доцент кафедри романо-германської
філології Дніпровського національного
університету імені Олеся Гончара,
кандидат філологічних наук, доцент

О. М. Крайняк

Учений секретар

кандидат фізико-математичних наук,
доцент, доцент кафедри теоретичної
та комп'ютерної механіки

Дніпровського національного університету
імені Олеся Гончара

Т. В. Ходанен